

Marie Obel, Aalborg, fotografet af Heinrich Tønnies 1876 (Aalborg Stadsarkiv).

Franske sigøjnere i udkanten af Odense i 1970 (Anders Enevig fot., Odense Bys Museer).

Indhold

Forord

Indledning

POUL DUEDAHL: Normalitet og afvigelse. *Indfald, udfald og affald*

Religiøse modbilleder

TORBEN K. NIELSEN: Elsket og udstødt. *Religiøse atleter i højmiddelalderen*

MICHAEL H. GELTING: De glemte pestspredere. *Forfølgelserne af præster, tiggerbrødre og pilgrimme under den Sorte Død*

BRIAN PATRICK MCGUIRE: Den intellektuelle som afviger. *Jean Gerson og samvittighedens krav*

LOUISE NYHOLM KALLESTRUP: Reformation af hoved og lemmer. *Kæteri og kærlighedsmagi i 1600-tallets Italien*

NINA KOEFOED: Uægteskabelig seksualitet – *en afvigende handling?*

Verdslige modbilleder

PETER SCHARFF SMITH: Moralsk forbedring eller moderne disciplinering? *Rehabilitering og fængsler igennem de sidste 200 år*

MICHAEL HARBSMEIER: Europa som skuespil. *Om nogle afrikanske rejseerfaringer i 1800-tallet*

JETTE MØLLERHØJ: Psykiatriens definitioner af det sindssyge og det sindssunde ca. 1850-1900

LARS ANDERSEN: Et socialt onde eller selvforskyldt elendighed? *Om formuleringen af begrebet arbejdsløshed omkring år 1900*

BIRGIT KIRKEBÆK: Fra beplankning til bofællesskab. Den horisontale og vertikale fortælling om åndssvage i Danmark

Afslutning

CHRISTIAN KVIUM: Fortiden som en afvigelse fra nutiden. Nogle tanker om historisk erfaring og konstruktion

Biografier

Mathias Vilh. Fr. Andersen, smedesvend og fattiglem, foto-graferet i 1867 efter endt afsoning af en dom for indbrudstyveri og løsgænger. Han var tidligere dømt for knivstikkeri, og en måned efter billedet blev taget, stak han en foldekniv ind mellem ribbenene på en smed i Odense. Siden blev han i Flensborg dømt til 15 års tugthus for voldtægt og svært tyveri. Fra Odense Politis album med mistænkelige personer 1867-70 (Odense Bys Museer).

Opholdssted for strafferetslige normbrydere. Interiør fra et dansk arresthus 1895 (Herning Lokalhistoriske Arkiv).

Forord

De „normale“ og „afvigerne“ er en gammel, slidstærk og universel opdeling af menneskeheden. Afvigeren betragtes af den normale som underlegen, overlegen, farlig, dæmonisk eller eksotisk – men aldrig som ligemand og dermed ligegyldig. For det afvigende virker på samme tid frastødende og tiltrækkende. Det kommer til udtryk i TV-udsendelser om masse mordere og i gamle beretninger om mennesker fra det mystiske orienten, det vilde vesten og det mørke Afrika. Der er også særlige regler for, hvordan normale bør omgås afvigere. Man undgår dem, tolererer dem, ynker om dem, prøver sin næstekærlighed af på dem, spærrer dem inde, opdrager på dem, straffer dem, har dårlig samvittighed over for dem, disciplinerer, dresserer og udrydder dem – men man er aldrig ligeglad med dem.

Det er en udbredt opfattelse, at et samfund har brug for afvigere som modbillede. Et modbillede som gør det muligt for de normale at definere en identitet, karakterisere hvad der gør deres fællesskab ensartet og bekræfte deres egen normalitet. Forbryderen skaber sammenhold mellem de lovlydige og indskærper opfattelsen af hvad der er rigtigt og forkert. På en tilsvarende måde skaber den gale sammenhold blandt de fornuftige, den syge blandt de raske, den fremmede blandt de indfødte, den arbejdsløse blandt de produktive. Afvigere er undtagelser, der bekræfter reglen og er altså kun måske udstødte!

Formålet med denne antologi er at give et overordnet, historisk perspektiv over inklusion og eksklusion i tid og sted. Der vil blive lagt vægt på både religiøse og verdslige modbilleder. Fra den katolske kirkes bestræbelser for at blive normgivende gennem udstødelse af kættere i middelalderens forestillingsverden, til den moderne verdens forsøg på at indkredse galskaben, de uproduktive, de fremmede og de intelligensdefekte. I antologien formidles der både de lange linjer i afvigerbegrebets historie og detailviden om enkelte afvigergrupper. Fælles for bidragene er bestræbelsen på at svare på en række spørgsmål:

*Patienter på sygehuset i
Herning ca. 1900 (Herning
Lokalhistoriske Arkiv).*

Hvem er afvigerne? Hvordan er afvigere blevet til og reproduceret? Hvem afgør, hvad der er normalt, og hvad der er afvigende? Hvad fortæller afvigerens anderledeshed om det normale? Og ikke mindst: vil det – på trods af de mange forskellige kontekster og afvigergrupper – være muligt at finde frem til nogle fællestræk for marginaliserings- og udstødningsprocesser? Vi håber, antologien kan give svar på nogle af alle disse spørgsmål.

Vi takker Jubilæumsfonden af 12/8 1973 uden hvis støtte værket næppe kunne realiseres; Aalborg Universitet og Danmarks Forskerskole for Historie, som var værter for det seminar, der gik forud for udgivelsen; de institutioner og privatpersoner som har stillet deres billedsamlinger til vores disposition, og uden hvis velvillighed bogen næppe var blevet helt så flot; bidragsyderne for at stille deres ekspertise til rådighed; og endelig en lang række kolleger – ingen nævnt, ingen glemt – på Historiestudiet ved Aalborg Universitet, som beredvilligt har fulgt og hjulpet til undervejs i hele processen.

God læselyst!

Historiestudiet, Aalborg Universitet, januar 2005
Lars Andersen, Poul Duedahl og Louise Nyholm Kallestrup